

1.1.3. “Положение о Ремесленной школе в Николаевском порте. 25 июня 1862 г.”

25 червня 1862 року було затверджено і Положення про Ремісничу школу:

На подлинномъ рукою Управляющаго Морскимъ Министерствомъ написано:

“Высочайше утверждено. 25-го Іюня 1862 года.”

Подписаль: Генераль-Адъютантъ *Н. Краббе*.

ПОЛОЖЕНИЕ

О РЕМЕСЛЕННОЙ ШКОЛѢ ВЪ НИКОЛАЕВСКОМЪ ПОРТѢ.

§ 1.

Въ Николаевскомъ портѣ учреждается Ремесленная Школа для приходящихъ, преимущественно дѣтей нижнихъ чиновъ Морскаго вѣдомства и рабочихъ.

§ 2.

Главный Командиръ Николаевскаго порта есть Попечитель Ремесленной Школы; управленіе же Школою возлагается на Директора, избираемаго Главнымъ Командиромъ и утверждаемаго въ должности приказомъ Высшаго Морскаго Начальства.

§ 3.

Ремесленная Школа разделяется на три отдѣленія: малолѣтнее, среднее и старшее. Число учениковъ въ каждомъ отдѣленіи не ограничивается, но зависитъ отъ помѣщенія и денежныхъ средствъ. Въ случаѣ, если бы число учениковъ было слишкомъ велико, то отдѣленіе раздѣляется на параллельные классы.

§ 4.

Въ малолѣтнемъ отдѣленіи обучаются молитвамъ, чтенію, письму, первымъ двумъ правиламъ ариѳметики и считать на счетахъ.

§ 5.

Въ среднемъ и старшемъ отдѣленіяхъ преподаются слѣдующіе предметы:

Въ *среднемъ отдѣленіи*: Законъ Божій, Русскій языкъ, ариѳметика и черченіе.

Въ *старшемъ отдѣленіи*: Законъ Божій, Русскій языкъ, главнѣйшія основанія геометріи, физики и механики въ примѣненіи къ адмиралтейскимъ мастерствамъ и черченіе.

Кромѣ сего воспитанникамъ могутъ быть даны общія понятія о главнѣйшихъ событіяхъ исторіи и сообщены важнѣйшія географическія свѣдѣнія, въ видѣ дос-

тупныхъ для ихъ пониманія разсказовъ. Знаніе этихъ предметовъ необязательно для учениковъ, которые не подлежатъ въ оныхъ и экзамену.

§ 6.

Ученики средняго и старшаго отдѣленій обучаются вмѣстѣ съ тѣмъ мастерствамъ, необходимымъ для различныхъ отраслей морскаго дѣла, первые въ учебной мастерской при школѣ, а вторые въ казенныхъ мастерскихъ Николаевскаго порта и у постройки судовъ.

§ 7.

Директоръ имѣетъ надзоръ не только за воспитаніемъ въ Ремесленной Школѣ, но и за практическими занятіями учениковъ, какъ въ учебной мастерской, такъ и въ адмиралтейскихъ мастерскихъ и при работахъ Николаевскаго порта.

§ 8.

Классныя занятія продолжаются ежедневно по два часа, практическія занятія не болѣе четырехъ часовъ.

§ 9.

Учебная мастерская, устроенная при среднемъ отдѣленіи Ремесленной Школы, принимаетъ казенные и частные заказы. Деньги за сдѣланныя вещи распределяются между учениками соотвѣтственно цѣнѣ вещей, за исключеніемъ 25%, которые употребляются на покрытіе расходовъ по содержанію мастерской. Ученики старшаго отдѣленія получаютъ задѣльную плату.

§ 10.

Учебною мастерскою завѣдуетъ мастеръ, утверждаемый въ этой должности Попечителемъ Школы и дѣйствующій на основаніи особой инструкціи. Въ помощь ему опредѣляется нѣсколько подмастерьевъ.

§ 11.

Способнѣйшіе и благонравные ученики средняго отдѣленія назначаются Директоромъ поочередно указателями въ малолѣтнее отдѣленіе, а ученики старшаго отдѣленія въ среднее. При назначеніи учениковъ указателями, Директоръ долженъ имѣть въ виду, чтобы эти ихъ обязанности не вредили дальнѣйшему преуспѣянію самихъ указателей. За труды свои указатели получаютъ денежное вознагражденіе.

§ 12.

Нѣкоторое число учениковъ старшаго отдѣленія, по усмотрѣнію Главнаго Командира, посылаются на три лѣтніе мѣсяца въ кампанію на разныхъ судахъ Флота.

§ 13.

Положеніе это приводится въ исполненіе въ видѣ опыта на три года. Всѣ подробности устройства Ремесленной Школы, на вышеизложенныхъ основаніяхъ,

предоставляется установить Главному Командиру, съ тѣмъ, чтобы онъ, къ окончанію трехлѣтняго срока, представилъ въ Морское Министерство проектъ окончательнаго устава Школы.

Подписали:

Директоръ, Свиты ЕГО ВЕЛИЧЕСТВА Контръ-Адмиралъ *Князь Голицынъ* и

Дѣлопроизводитель *Чубинскій*.

Портова ремісничя школа розміщалася спочатку в одному з триповерхових будівель флотських казарм, а згодом на розі вулиць Садової та Нікольської, поряд з Адміралтейством. Попечителем Ремісничої школи призначався Головний командир Миколаївського порту, керування школою покладалося на директора, якого обирав Головний командир, а затверджувався він на посаду наказом вищого Морського керівництва.

Директором Ремісничої школи було призначено 22 червня 1863 року капітан-лейтенанта Олександра Ксенофоновича Христофорова.

ХРИСТОФОРОВ Олександр Ксенофонович (1825 – після 1885), помічник командира Чорноморської роти флотських кадетів, директор Портової ремісничої школи, начальник Морських юнкерських класів у м. Миколаєві. З родини колишнього морського офіцера, звільненого у відставку капітан-лейтенантом. У 1835 р. прибув до Морського корпусу кадетом. У 1841 р. – гардемарин, у 1843 р. – мічман із призначенням до Чорноморського флоту. З 1849 р. – лейтенант, з 1851 р. – черговий офіцер у заснованій в тому ж році (07.10.1851) у будинку Морського зібрання і двох флігелях, що примикають до нього, Школі флотських юнкерів, перейменованій в 1856 р. у Гардемаринську роту флотських кадетів. У 1858 р. призначений помічником командира Гардемаринської роти. У 1854-1855 рр. брав участь в обороні м. Севастополя. Нагороджений орденом Св. Анни III ст.

Після закриття в 1862 році Чорноморської гардемаринської роти капітан-лейтенант Христофоров 22 червня 1863 року став директором Портової ремісничої школи. З 22.08.1872 р. капітан 1-го рангу Христофоров – начальник Морських юнкерських класів у Миколаєві – до 03.07.1882, коли Класи були ліквідовані. 30.06.1882 р. возведений у генерал-майори з призначенням у розпорядження Головного командира Чорноморського флоту. 23.12.1885 звільнений від служби.

Комплект учнів був визначений у кількості 200 осіб. Учні поділяються на три відділення: молодше, середнє і старше. Навчання було безкоштовним.

Учні молодшого відділення не здобували професійні уміння, а навчалися молитвам, читанню, письму, першим двом правилам арифметики і рахувати на рахівниці.

В середньому і старшому відділеннях викладались такі предмети:

- у середньому відділенні: Закон Божий, російська мова, арифметика та креслення;
- у старшому відділенні: Закон Божий, російська мова, найголовніші основи геометрії, фізики і механіки стосовно адміралтейських спеціальностей і креслення.

Крім цього, вихованцям давали загальні поняття про найголовніші події в історії і повідомлялись найважливіші знання з географії.

Учні середнього та старшого відділень вивчали разом з тим ремесла спеціальності, необхідні для різних галузей морської справи. В основному це слюсарне, столярне, токарне, ковальське, котельне, ліхтарне та ливарне уміння.

Учні середнього відділення займалися ручними і механічними роботами в навчальних майстернях при школі, а старшого – брали участь у щоденних роботах у казенних майстернях Миколаївського порту і на місці будови суден як майстри або як учні, відповідно до здібностей. За свою роботу вони отримували певну платню.

Директор здійснював контроль не тільки за вихованням у Ремісничій школі, але і за практичними заняттями учнів як у навчальній майстерні, так і в Адміралтейських майстернях і під час роботи у Миколаївському порту.

Аудиторні заняття щоденно проводились по дві години, практичні заняття – не більше чотирьох годин.

Навчальна майстерня, у якій навчались учні середнього відділення, приймала державні та приватні замовлення. Гроші за виготовлені речі розподілялися між учнями, крім 25%, які йшли на відшкодування витрат на утримання майстерні.

Положення мало виконуватися протягом трьох років як дослідження. Головний Командир до закінчення трирічного терміну повинен був надати до Морського міністерства проект остаточного Уставу Школи.

Школа дуже швидко розбудовувалася. Ось що про неї писав в 1866 році голова Херсонської училищної ради М. Карпов (не забуваючи і про проблеми школи): “Під час роз’їздів моїх по Херсонському повіту за обов’язком члена від земства у повітовій училищній раді я мав нагоду, під час перебування в м. Миколаєві, ознайомитися з тамтешньою Портовою ремісничою школою – і дивує, що цей прекрасно влаштований і в найвищій мірі корисний для нашого краю заклад не користується тією популярністю, на яку він за своїм значенням має повне право; а тим часом як ми, росіяни, повинні дорожити цим закладом.

Директор школи, капітан 2-го рангу п. Христофоров, з любов’ю і рідкісним умінням піклується про успіх довіреного йому закладу, усвідомлюючи усю важливість значення його в даний час, а керує роботами в майстернях майстер О.Д. Попов – московський уродженець і вихованець Московської ремісничої школи, він не може не звернути на себе уваги своїм ґрунтовним і глибоким знанням технічного і ремісничого виробництва, і що найважливіше – з істинно педагогічним тактом розподіляє між учнями роботи.

До такого переконання я дійшов, оглядаючи як готові вже роботи, так і ті, що проводилися при мені в майстернях: токарській, слюсарній, ливарній, ковальській і столярній, з яких складається школа. В тому ж переконалися, я впевнений, і всі ті, хто робив різні замовлення в Ремісничій школі.

Зрозуміло, майстерні влаштовані не у великих розмірах, тому що для більш великих робіт потрібні були б не ті засоби, які має заклад.

Проте ви можете придбати тут усі необхідні у господарстві речі, що складають предмет зазначених ремесел. Починаючи від добірно зроблених з металу пап’є, за які ми пла-

тимо чималі гроші в модних магазинах Одеси, і досить зручної праски, яка може служити вам протягом декількох годин, безперервно зігріваючись під вашою рукою за допомогою особливого механізму, ви можете придбати всі кухонні приналежності й туалетні, у числі яких відрізняється особливою зручністю і витонченістю шафа з умивальницею, і навіть багато навчальних посібників, починаючи від балансирних рахівниць до самих складних геометричних тіл. Такі навчальні посібники я бачив у Херсоні в повітовому і парафіяльному училищах і чув, що якщо значна частина гімназій і інших навчальних закладів Новоросійського краю придбали ці посібники, настільки необхідні при наочному викладанні, то цим вони зобов'язані Миколаївській ремісничій школі й умінню її розпорядників виконати такі замовлення, що вимагають у виконавців не тільки механічних навичок, але і наукових знань і педагогічних якостей.

На жаль, Миколаївська реміснича школа якщо ще не занепадає, то, здається, знаходиться на шляху до падіння. До цього року на її утримання відпускатися 14000 крб., і в цьому числі полягала достатня сума на своєчасне виготовлення матеріалу для різних виробів.

На сьогодні ж школа, користуючись коштом тільки в 6000 крб., позбавлена суми, необхідної власне на покупку матеріалу, й від того має крайні незручності у випадку замовлень: необхідний для виконання замовлень лісовий та інший матеріал купується здебільшого директором школи і майстром на власні гроші, і притому тільки в такій кількості, яка необхідна для певного замовлення. Таким чином, купуючи навіть лісовий матеріал пудами, а частіше фунтами, і при цьому не завжди вчасно, школа витрачає набагато більше, ніж він обійшовся б при побутовій покупці, і витрачає чимало часу на просушку лісового матеріалу. Усе це веде школу до необхідності збільшувати ціну предметам, виготовленим нею, хоча необхідно зазначити, що ціни, призначувані школою за її роботи і в даний час, відрізняються крайньою помірністю. Крім того, число учнів з 300 зменшено до 150, виключно із недостатку коштів.

Після такого ознайомлення з Миколаївською ремісничою школою природно народжуються самі гарячі до неї співчуття, а разом з тим і побоювання, щоб цей заклад, що на ділі показав корисність свого існування в нашому краї, не упав остаточно. Херсонське повітове земство, яке, до речі кажучи, фактично висловило співчуття до справи освіти у більшій мірі, ніж інші повітові земські збори, в останню сесію визначило по 400 крб. на рік на утримання 5 хлопчиків із селян у Миколаївській ремісничій школі.

Якщо ми, у даний час, дійсно усвідомили, що наш край досить має потребу у фахівцях із усіх галузей знань і що пора б проводити й у масу російського населення раціональні знання ремесел і інших технічних предметів, щоб не мати нестатку в різних вихідцях з-за кордону, то ми вправі очікувати від земства всіх повітів не тільки Херсонської, але й інших сусідніх губерній готовності підтримати Ремісничу школу – асигнуванням посильних посібників.

Легко переконатися в тій величезній користі, що принесла б Реміснича школа нашому краю, якби вона мала можливість розвивати свою діяльність у належних розмірах і випускати щорічно в масу нашого населення декілька фахівців, що раціонально ознайо-

милися з найважливішими ремеслами й іншими технічними знаннями, без яких так звана цивілізація країни не може мати правильного руху до прогресу”.

Допомогу Ремісничій школі надавало Херсонське земство, що відкрилося у 1865 році й відразу почало плідно працювати на ниві народної освіти. 5 вересня 1866 року Херсонське повітове земство вирішило направити до Портової ремісничої школи п'ять хлопчиків з бідних селянських сімей. Для забезпечення їх навчання щороку школі виділялося по 500 крб. Вже в 1869-1870 рр. у школі за рахунок земства навчалось 9 хлопчиків. Відбиралися вони за своїми здібностями, мешкали в Миколаївському притулку й знаходилися під особистим наглядом членів повітового зібрання. Але в результаті встановленого міністерством зобов'язання (див. нижче Наказ № 138 від 4 листопада 1872 р.), за яким той, хто навчається за рахунок бюджетних коштів, повинен відпрацювати на державу 6 років, видача субсидії Миколаївській портовій школі була в 1873 році припинена і відповідно навчання земських стипендіатів припинилося. Від земства отримали освіту в Ремісничій школі: Олександр Пивоваров, Василь Лазаревич, Дмитро Бойко, Микита Кобилка, Семен Опаченко, Нестор Зарубаєв, Рафаїл Альбертаці, Іван Токарев, Яків Клева, Микола Березинський, Яків Пономарьов, Яків Лазаревич.

ПРИКАЗЪ

ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЫСОЧЕСТВА

ГЕНЕРАЛЬ-АДМИРАЛА.

Въ С.-Петербургѣ, Ноября 4 дня 1872 года, № 138.

ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ, 30-го минувшаго Октября, Высочайше повелѣтъ соизволилъ:

Установить для лицъ всѣхъ сословій, выпускаемыхъ на службу въ Морское вѣдомство изъ морскихъ учебныхъ заведеній для нижнихъ чиновъ, нынѣ существующихъ и могущихъ впредь быть учрежденными, обязательный *шестилѣтній* срокъ службы за полученное воспитаніе, рассчитывая этотъ срокъ со дня выпуска изъ заведеній, но не ранѣе какъ съ 17-ти лѣтняго возраста, съ подчиненіемъ означенному сроку и тѣхъ изъ воспитанниковъ, находящихся нынѣ въ этихъ заведеніяхъ и школахъ, которые въ теченіи шести мѣсяцевъ по объявленіи сего Высочайшаго повелѣнія не будутъ взяты родственниками изъ заведеній.

О таковой Монаршей волѣ объявляю по Морскому вѣдомству къ руководству и исполненію.

Подписаль: Генераль-Адмираль КОНСТАНТИНЪ.

По Инспекторскому Департаменту.